

Forvaltergaarden i Kvarmløse.

Af Sognepræst *F. Fenger.*

I den Del af Kvarmløse By, som hører til Soderup Sogn — en Stump af den hører til Tølløse —, ligger der en Gaard, som ved en Misbrug af Sproget har faaet Navnet „*Bondegaarden*“. Dette Navn fik den nemlig først, da den hørte op med at være en Bondegaard, idet Jorden blev taget fra den og lagt til Aastrup Forpagtergaard, medens Bygningerne blev indrettet til Bolig — ganske sikkert ikke for Bønder, men for 6 Arbejderfamilier.

Gaarden har for Tiden et temmelig lurvet Udseende og et vist uhyggeligt Præg; og noget af det sørgeligste, man kan sige om en Familie her paa Egnen, er, at den omsider er havnet i „*Bondegaarden*“ — eller „*Røverborgen*“, som man ogsaa kan høre vittige Hoveder benævne den. Værelserne er slet ikke saa daarlige, en Del af dem er endog temmelig rummelige, og der hører et lille Stykke Have til hver Lejlighed, Forpagteren er den flinkeste Mand, man kan tænke sig, hjælpsom og imødekommende i enhver Henseende; og dog skammer man sig ved at rykke ind i „*Bondegaarden*“, det er, som om man derved blev sat ned i en ringere Klasse af Mennesker. Nej, kunde man faa

en lille Plet Jord og en Hytte, som man kunde kalde sin egen, saa var Tilværelsen dog ganske anderledes lys, selv om det var aldrig saa fattigt et Hjem — saaledes er Tankegangen.

Hvad der selvfølgelig har bidraget meget til, at Gaarden har faaet dette daarlige Ry, er, at flere af dens Beboere har været stærkt hengivne til Nydelsen af berusende Drikke. Dog er der for nylig netop her sket et lille Mirakel, idet en Mand, der var saa dybt nedsunken i Drukkenskabens Last, at han syntes uhelbredelig, fik Mod til at bekende sin Synd baade for Gud og Mennesker og bede om Hjælp til at komme paa et Drankerhjem, og fra et saadant er han vendt fuldstændig helbredet tilbage.

Kunde man faa Navnet „Bondegaarden“ som Smædenavn afskaffet og vende tilbage til at kalde den med sit tidligere Navn „Forvaltergaarden“, var maaske noget vundet. Gaardens Navn kunde da minde dens fattige Beboere om, at hvor fattige de end er, saa er der dog ogsaa betroet dem en lille Gerning i Livet, som det gælder om at „forvalte“ saaledes, at man kan faa Navn af „tro Husholdere“, og hertil kunde det maaske hjælpe lidt at fæste Blikket paa det Liv, der er levet her i gamle Dage.

Johan Friederich Wilhelm Holtzendorff hed en Mand, som i Begyndelsen af forrige Aarhundrede blev Godsforvalter paa Aastrup og fik denne Gaard i Kvarmløse anvist som Bolig og Indtægterne af dens Marker til Løn. Holtzendorff var, som Navnet jo ogsaa tyder paa, af tysk Herkomst og hørte til en anset Slægt. For Tiden er en v. Holtzendorff Admiral i den tyske Flaade. En Broder til Godsforvalteren skal have været Søkaptajn; og en gammel Mand i Kvarmløse mindes endnu, at han som Dreng har set en stor

Tønde, som var fuld af Sukker, og den havde denne Søkaptajn sendt hjem fra Vestindien, og ingen der i Byen mindes at have set saa meget Sukker samlet paa ét Sted. At Slægten i Tyskland var „grevelig“, er et gammelt Familiesagn. Godsforvalterens Fader skal af en eller anden Grund (Slagsmaal, Duel, dog næppe Drab) være udvandret til Danmark, hvor han i Nord-

Fig. 1. Forvaltergaarden i Kvarmløse 1914.

„Forvalterlængen“, hvor Holtzendorffs boede, ses lige for. Her bor nu 3 Arbejderfamilier. Til venstre ses Fæstebondens Knud Rasmussens Bolig, som nu beboes af 3 andre Arbejderfamilier.

holsten eller Sydslesvig fik en Plads som kongelig Skovrider.

Medens Godsforvalter Holtzendorff var blid og sagtmodig, var hans Hustru af en mere kraftig og foretagsom Karakter. „Madam Holtzendorff“, som hun efter Tidens Sprogbrug kaldtes, lærte aldrig at tale rent Dansk. Da hun som ældre fik Johan Lange til Svigersøn, holdt hun nok meget af ham, men fandt ham upraktisk og klagede paa sin ejendommelige gemytlige

Maade over, at han havde for store Fødder. Hun strikkede et Par Strømper til ham og bemærkede, da hun viste dem frem: „De vajer min seelv en Pund“. Hun blev Moder til to Døtre, *Caroline Friederikke Lovise Holtzendorff*, f. 7. April 1812, og *Marie Holtzendorff*, f. 3. April 1816.

I Efteraaret 1830 døde Godsforvalter Holtzendorff, kun 48 Aar gammel. Hans Enke fik Lov til at blive boende i Forvaltergaarden med sine 2 Døtre, hvoraf den ældste nylig var konfirmeret. Gaarden blev givet i Fæste til en Bonde, som skulde slippe for at betale Afgift til Godset mod, at han leverede Madam Holtzendorff visse Varer og Penge. Hun var nu straks virksom og satte igennem, at *Kirstine Hansdatter*, som havde tjent 14 Aar i Soderup Præstegaard, og som hun kendte og satte Pris paa, fik denne Stilling? Kirstine var 12. Okt. 1821 bleven gift med en Boelsmand i Nørre-Eskildstrup, *Knud Rasmussen*. Nu gjaldt det om at ordne dette Forhold saa praktisk som muligt. Beboelseslejligheden maatte Madam Holtzendorff have, og Knud selv bygge sig et Vaaningshus. Et Grisehus, som stødte lige op til Bryggeret, forbeholdt Madam Holtzendorff sig til sin Gris, og saa skulde Knud indrette Plads i sin Stald til en Ko, som han maatte fodre og passe for Madam H. Hun skulde nok selv holde vaagent Øje med, at den blev passet forsvarligt. I Kvarmløse findes der en Bydam, hvor Kreaturerne hver Dag blev drevet ned til Vanding. Naar de saa kom tilbage fra denne Tur, var der imidlertid lagt Foder til dem i Krybberne. Naar da Madam H. saa Dyrene komme ilende hjem mod det forventede gode Maaltid, raabte hun ofte med stærk og myndig Røst: „Knut! Knut! Pas doch paa den Ko der, den hader min Ko og vil schluge det hele!“ — Og der var virke-

lig Forretning at gøre for en nærsom Kø i Knud Rasmussens Stald, for der var ingen særskilte Baase, kun en lang Rende, hvor Foderet blev lagt, og der blev ikke ret meget tilovers til den, der kom sidst.

Lige op til Forvaltergaarden ligger der et Boelsted, hvor der boede en Mand ved Navn *Peder Nielsen*; han døde 23. Okt. 1843 og efterlod sig en Enke og to Sønner, *Lars*, f. 3. Novbr. 1827, og *Niels*, f. 4. Maj 1837. I 1845 fik *Lars* Tyfus og laa længe mellem Liv og Død. Mange var bange for at komme i Nærheden, da det var en meget smitsom Sygdom, men *Madam Holtzendorff* vilde ikke høre noget om den Snak: „Den schmitter ikke, naar man ikke er bange“, sagde hun, og næsten daglig gik hun over og saa til *Lars* og gav sine bestemte Ordre til, hvordan han skulde plejes. I lang Tid maatte han ikke faa andet end The. Dette var en Drik, som slet ikke var kendt blandt Smaafolk i Kvarmløse. *Madam H.* lavede nu hver Dag The til *Lars*, og *Niels* var ovre at hente den. Det var imidlertid for stor en Fristelse for Drengen med den sjældne Drik, han kunde ikke lade være med at smage lidt paa den undervejs. *Madam H.* opdagede ham imidlertid og gav ham en meget alvorlig Formaning til ikke at drikke af den The, som hans syge Broder skulde have for at komme sig. Da *Lars* begyndte at komme sig, skulde han jo have lidt kraftigere Kost, og Doktoren sagde, at han nu maatte faa lidt kogt Fisk, men det var jo noget, som ikke var let at skaffe. *Madam H.* var dog ikke raadsvild, hun fik fat paa *Niels* og sagde til ham: „*Lars* skal have Fisk for at komme sig, den maa du fange til ham.“

Bag ved det store Lindelysthus i Forvaltergaardens Have var der en Grønning, som kaldtes Gaasevangen, og her var der en stor og ret dyb Dam, hvori der var

Karudser; ved Enden af Dammen var der en lille Granplantage, men langs med Haven gik „*Hovstien*“ ned til Aastrup. Her fangede nu Niels Karudser til Lars, og han kom sig virkelig og levede mange Aar efter den Tid.

Noget stort Levebrød blev det selvfølgelig ikke for Enken med sine to Døtre, der skulde opdrages, men hun var nøjsom, flittig og sparsommelig, og hun forstod ogsaa at forbedre sine Indtægter ved at tage baade yngre og ældre Mennesker i Huset som Pensionærer.

Den første, hun fik, var en gammel pensioneret Bogholder fra København, Hr. *Niels Korn*, som døde 9. Sept. 1831, 75 Aar gl. Blev hans Ophold i Forvaltergaarden kun af kort Varighed, saa blev til Gengæld *Emilie Lytken*, en Datter af Smedemester Lytken i København, til daglig kaldet „Mille“, en stadig og trofast Veninde af Døtrene, som hun var jævnaldrende med. Hendes Fader havde tidligere været en meget velstaaende Mand, men han havde faaet et slemt Smæk ved den store Bankerot. Han var født i Holsten, og da Madam Holtzendorff, født *Voigts*, ogsaa var fra Holsten, stammede Bekendtskabet sikkert derfra. Snart kom der en Enkemand, *Gustav Torselt*, svensk af Fødsel, han døde i Kvarmløse 25. Marts 1842, 77 Aar gl. Han var omtrent blind, hvorfor de unge Piger maatte skiftes til at ledsage ham paa hans Spasereture, hvad de gerne gjorde, da de holdt meget af ham, og han altid var saa taknemmelig og høflig.*)

*) Om de Pensionærer, der opholdt sig hos Madam Holtzendorff i Kvarmløse, mindes Statsraad Thor Lange kun dunkelt at have hørt et og andet af sine Forældre. At der var en Hr. Korn, er han sikker paa, men om det er om

Familiens Medlemmer kom naturlig til at falde i to Afdelinger, „de gamle“ og „de unge“. Til de gamle, som sov til Middag mellem Kl. 1 og 2, hørte Madam Holtzendorff, Guvernanten *Gusta Holm*, der vistnok var en temmelig stram Dame, en Skræk for de unge, naar de ikke havde baaret sig rigtig dannet og adstadigt ad, og især senere for den næste Slægts Børn. Til de gamle hørte fremdeles den før omtalte Gustav Torselt, „den svenske Mand“, som han gerne kaldtes. Til „de unge“ hørte Døtrene, Emilie Lytken og hvem der ellers var i Besøg paa kortere eller længere Tid. Medens „de gamle“ sov til Middag, læste de unge højt for hverandre eller passiarede, men præcis Kl. 2 vaagnede Madam Holtzendorff, og saa skulde Skoleundervisningen begynde igen.

Saa var det en Dag — „de gamle“ havde vel sovet en 20 Minutter, og Pigebørnene var begyndt paa deres Bog — da gøer Hunden, og „de unge“ ser „en Italiener“ med Kramkisten paa Ryggen stile hen

---

ham eller om en anden, hans Fader fortalte, at han var død og laa Lig paa et Bord, véd han ikke. Pludselig nøs Liget (hvad nok ikke sjældent hænder, at indeklemt Luft river sig ud gennem Næseborene). Johan Lange, som i Øjeblikket var tilstede, sagde (ikke af Kaadhed, men af Distraktion): „Gud velsigne Dem“, noget, Bedstemoder Holtzendorff skal have skændt for. Den dødes Nysen er *et Faktum*, men var det mon Hr. Korn? — Soderup Kirkebog udviser, at Hr. Niels Korn, pensioneret Bogholder fra København, der opholdt sig hos Madam Holtzendorff i Kvarmløse, døde 9. Sept. 1831, altsaa før Johan Lange kom i dette Hjem. Derimod kan det passe paa Gustav Torselt, som i Almindelighed kaldtes „den svenske Mand“, og som i Følge Kirkebogen var en Enkemand af svensk Fødsel, Pensionær hos Madam Holtzendorff, og døde i Kvarmløse 25. Marts 1842.

mod Bryggerdøren. — En Italiener var et Fællesnavn for Bissekræmmere af fremmed Oprindelse, en saadan havde gerne Silkebaand og anden Damestads i Kisten, og „den svenske Mand“ undlod da aldrig at foreslaa de unge Damer at vælge sig en lille Gave efter deres Smag. — Men her var nu gode Raad dyre. Vække „de gamle“, fordi Italieneren var der, gik ikke an. Det vilde medføre en frygtelig Bunke Skænd, og desuden

Fig. 2. Caroline Holtzendorff.

Efter et lille Maleri, som er skænket til Museet i Holbæk af Statsraad Thor Lange i Rusland.

vilde det altfor tydelig røbe deres hemmelige Bevæggrund, Haabet om den svenske Mands sædvanlige Tilbud. Lade Manden gaa med den Besked, at Herskabet sov, var dog altfor ærgerligt. Da hittede en af dem paa Raad, hun fløj hen til den store Bornholmer, gav Viserne en rask Omgang, og i det Øjeblik, Italieneren traadte ind i Køkkenet, slog den sine to Slag, og Madam Holtzendorff foer op og fik de andre purret op. Den svenske Mand var da ogsaa galant som sædvanlig: „Maaske de unge Damer kunde have Lyst

til at se, hvad Manden har i sin Kramkiste“. Ja, det havde de, men — o ve! Det viste sig, at det var en uægte Italiener, som bare havde Søm og Skomagerartikler at falbyde. Den var flov. Den rare Fritime havde man spildt, og „de gamle“ var saa gnavne og utidige, at det først var længe efter, at det gik op for de unge, hvor grinagtigt i Grunden det hele havde

Fig. 3. Marie Holtendorff.

Efter et Fotografi, taget faa Aar før hendes Død, skænket til Museet i Holbæk.

været. Den ene havde gabet højere end den anden, og den kloge Madam Holtendorff havde forsikret, at hun ved Gud ikke forstod, hvor hurtig den Time var gaaet, medens hun stadig skævede hen til Uhret, om den nu ogsaa virkelig var over 2. Et Held var det dog, at Spasen ikke blev røbet.

Hvem der havde udklækket Planen, melder Historien ikke, men det kunde godt ligne Emilie Lytken, hun var munter og opfindsom, rede til at finde paa

alle Slags harmløse Løjer. Senere blev hun gift med Pastor Møller, der blev Præst i Stenmagle, og hun var ogsaa som Husmoder meget opfindsom med al Slags Skæmt, Leg og Fornøjelighed, og hun skaanede ikke sig selv for at fremme Munterheden og Løjerne blandt sin store Børneflokk. Til denne Børneflokk hørte den nuværende Biskop Christen Møller i Aalborg, som har meddelt mig nogle Træk fra sin Moders Ungdomsliv.

Madam Holtzendorff kom da ogsaa en enkelt Gang i Besøg hos Smedemesterens i København. En Gang var hun derinde, og hele Familien gik om Aftenen i Tivoli, som nylig var oprettet. De skulde da ogsaa se noget splinternyt derinde, det var Rutschebanen. Man spurgte saa Madam Holtzendorff, om hun ikke kunde have Lyst til at prøve den Fornøjelse. „Nej, det turde hun virkelig ikke! Det skulde da være, at Madam Lytken vilde gøre en Tur først, saa vilde hun nok prøve i næste Vogn.“ Madam Lytken maatte da til det og kom ned igen. Og nu skulde jo Madam Holtzendorff til det; men, hvor hun hvinede!! Og da hun kom ned, overfaldt hun Madam Lytken: „Hvorfor sagde De dog ikke, hvor rædsomt det er!“ „Nej“, svarede hun, „naar jeg havde maattet døje det, saa skulde De da ogsaa! Jeg havde jo mærket, at det er en klog Mand, der har lavet den Indretning, for han har paa en Prik beregnet, hvor længe et Menneske kan holde Livet i sig.“

Marie Holtzendorff gemte i mange Aar et lille gulnet Skrivehefte fra Søstrenes Barndom, der indeholdt Optegnelser af forskellig Art, mest Kogebogsopskrifter. Der stod blandt andet efter en saadan Opskrift — skrevet med Barnehaand: „Denne Kage er god, naar den løges (skal være lykkes), men den

løges næsten aldrig!“ I Slutningen af Heftet staar der med voksen Haandskrift:

„Et altid troes bør
til Gavn for Næstens Mave,
at godt Anchovis-Smør
er vanskeligt at lave!“

Dette Vers er undertegnet *Rikke*. Det var en Jomfru *Frederikke Reingaard*, vistnok en Slægtning af Pastor Henning Jensen i Soderup, hvis Kone var født Reingaard. Hun hørte ogsaa til Søstrenes Veninder ligesom *Juliane Clausen*, der med sin Moder boede i det lille Skolelærerenkesæde i Soderup lige overfor Præstegaarden.

Blandt de unge, som samledes i Forvaltergaarden i Kvarmløse, maa dog især nævnes et Par af Forpagterens Sønner. Niels Hansen var bleven Forpagter paa Aastrup i 1812. Han var gift og havde nogle smaa Børn. Aaret efter kom der en lille til, som blev opkaldt efter Godsejeren paa Aastrup, *Hans Peter Kofoed*, og altsaa kom til at hedde *Hans Peter Kofoed Hansen*. I 1816 fødtes der endnu en Dreng, *Theodor Hansen*. Disse to Sønner var altsaa jævnaldrende med Døtrene i Forvaltergaarden. Drengene blev sendt til Roskilde Latinskole og fik her mange Kammerater, *Aleth-Hansen*, den senere Provst og Minister, og den senere Ekscellence *Liebe*, men især havde Kofoed Hansen en Skolekammerat, *Johan Nikolai Lange*, som blev hans Ven for hele Livet. J. N. Lange blev født paa Herregaarden *Rødkilde* i det sydlige Fyen 8. Aug. 1814. Hans Fader, *Thor Næve Lange*, købte kort efter Sønnens Fødsel *Lindelse Mølle* paa Langeland. Her voksede Drengen op, til han — 13 Aar gammel — blev sendt til Roskilde for at gaa i Latinskolen. Hidtil var han bleven undervist af Stedets Præst, *Pastor Bøi-*

sen, og han var godt undervist i alle Fag, men særlig i Tysk og Fransk var han langt videre end sine jævnaldrende. Han havde et meget aparte Væsen og blev derfor drillet en Del af Kammeraterne i Begyndelsen, men da han var godmodig og aldrig selv gik de andre for nær, blev han snart baade yndet og respekteret af disse. Da han var i næstøverste Klasse, og Sommerferien var nær, indbød han Kofoed Hansen til at tilbringe denne i hans Hjem paa Langeland. De afgik da om Eftermiddagen Kl. 2—3 fra Roskilde med Postvognen til Korsør, som de naaede næste Morgen for saa op ad Dagen at gaa med Dampskib fra Korsør til Nyborg. Herfra sejlede de næste Dag med aaben Baad til Rudkøbing. I Sommerferens Løb foretog de sig en Fodtur gennem Øen og derpaa gennem Taasinge og Sydfyen. Lange forfattede kort efter en Beskrivelse af Langeland, som han virkelig fik Reitzel til at forlægge, og paa Titelbladet stod der under hans Navn „Discipel i Roskilde Kathedralskole“. Selvfølgelig paadrog denne Frækhed ham en Del Spydigheder fra Kammeraternes Side, men det brød han sig ikke meget om.

I de følgende Ferier tog Kofoed Hansen Lange med sig hjem til Aastrup, og hermed begyndte deres Forhold til Forvaltergaardens Beboere.

Caroline begyndte snart at sværme for *Kofoed Hansen*, men han delte ikke hendes Følelser, og dette tog hun sig saa nær, at hun ligefrem sygnede hen. Hendes Moder var meget bekymret over dette og vidste længe ikke, hvad hun skulde gøre. Hun gik ofte ind til „*Kirsten Knuds*“, som hun jo kendte saa godt fra den Tid, *Kirsten* tjente i Præstegaarden, hun var livlig og munter som hun selv. En Dag, da hun kom derind og havde faaet sat sig, sagde hun pludselig: „Hør, *Kirsten*, jeg kan min selv ikke begribe, hvorfor

mine Døtre ikke kan faa en Kæreste, da jeg var ung, kunde jeg faa en to, tre, fire Stykker.“

Omsider fik hun den Idé at sende Caroline til Familien i Holsten. Det var til en større By, vistnok *Altona*, hun blev sendt, men det gik ikke godt her, hun kunde slet ikke finde sig til Rette i de nye Forhold, hun led af Hjemve, og tilsidst tog hun den for-

Fig. 4. Johan Lange.

Efter et Fotografi, som er skænket af Statsraad Thor Lange til Museet i Holbæk.

tvivlede Beslutning at flygte. For at faa Midler til at gøre den lange Rejse skar hun sit dejlige lange Haar af og solgte det til en Frisør, og nu gav hun sig paa Vej. I Begyndelsen var hun næsten vanvittig af Angst for at blive opdaget og ført tilbage til Altona og af Sky for Mennesker i det hele. Hun tumlede om i Skove og paa ukendte Veje og tilbragte Nætterne under aaben Himmel.

Saa var det en Nat, hun havde søgt Leje i en

Høstak. Hun vaagner ved, at det øsregner, Tordenen rullede, og Lynene fulgte Slag i Slag. Paa en Gang kom der et vældigt Brag, og hun ser Lynet slaa ned lige ved Siden af Stakken, hvor hun laa. Den forfærdende Følelse af Guds Nærhed og den underfulde Frelse bragte i samme Øjeblik fuld Klarhed i hendes Bevidsthed. Det var, som om hun var vaagnet af en lang Drøm, og hun følte sig saa rask og stærk og glad. Hun kunde ikke lade være at takke Gud, og hun var slet ikke mere bange. Nu lykkedes det hende uden Uheld at fortsætte og fuldføre sin Hjemrejse. Der var fra den Tid af noget mildt tungsindigt over hende, men ogsaa noget, der ligesom holdt de unge paa Afstand fra hende.

Endnu en lille Historie om Carolines Hjerteanliggender kunde Emilie Lytken fortælle. Der var — formodentlig længe efter det ovenfor fortalte — paa Egnen en flink og brav Landmand, som i høj Grad viste Caroline sin Bevaagenhed, og hun syntes ogsaa at interessere sig for ham. Hendes Søster Marie og Emilie Lytken syntes, det kunde blive et passende Parti, og da han tilsyneladende kun manglede et lille Puf for at erklære sig, fik de det ordnet saaledes, at da han kom paa et af sine hyppige Besøg, var Caroline ganske ene paa Borgen; nu maatte da disse to kære Mennesker kunne faa talt ud; men desværre, Frierens Mund var aldeles gaaet i Baglaas, de almindelige Samtaleemner var snart udtømte, og Caroline ventede og ventede og fandt Stillingen pinligere og pinligere. Endellg langt om længe brød han op uden at faa sagt noget. Da han kort Tid efter sendte hende et virkeligt Frierbrev, svarede hun „Nej“, men til Søsteren og Emilie sagde hun, at hvis hun havde faaet det Brev før hin kedsommelige Aften, havde hun

ganske sikkert givet ham sit „Ja“, men hun kunde ikke udholde den Tanke, at hun skulde have mange *Aftner* som denne. Emilie fandt det meget beklageligt, for han var virkelig en rigtig køn, retsindig og dygtig ung Mand, der passede godt til Caroline, og „de havde saamænd nok kommet ud over den Kedssommelighed“.

Madam Holtzendorff var født Voigts; hendes Slægt i Holsten stod i Forbindelse med Komponisten *C. E. F. Weyse*. Han var født i Altona, men kom allerede i sit 16. Aar til København, hvor han blev til sin Død 8. Okt. 1842. I København fik han en Ansættelse som Organist først ved Reformert Kirke, senere ved Frue Kirke. Skønt han, som han udtrykte sig og ofte i sine Breve underskrev sig, var baade *Orga-* og *Komponist*, havde han dog ondt ved at komme igennem med sine Pengesager, og han kom derfor efter Madam Holtzendorffs Eksempel ind paa at have Pensionærer, og hun skaffede ham et Par unge Mennesker der fra Egnen, nemlig *Theodor Hansen*, Forpagterens Søn paa Aastrup, og *Peter Jensen*, en Søn af Præsten i Soderup.

Kofoed Hansen og Johan Lange kom ofte hos Weyse, og da de begge havde en lille poetisk Aare, kunde Komponisten nok lide at høre, hvad de i denne Henseende havde udrettet. Johan Lange havde dog mere en dyb og levende Forstaaelse af det, som Kunst og Poesi frembringer, end egentlig Skaberevne, og at han selv var sig dette bevidst, derom vidner et Par Smaaavers fra hans tidligste Ungdom:

„Jeg har saa tidt en god Idé
at disponere over;
men nu i Dag, o ve! o ve!
jeg tror, Idéen sover.

Jeg følte tidt i Aandens Liv
saa sære Fødselsveer,
men ak! da kom et Abortiv
til Verden — ej Idéer.“

Naar Lange og Kofoed Hansen kom op til Weyse, satte han sig gerne hen til Klaveret og sagde paa sit haltende Dansk: „Nu—u—! mine Krykkebenspoeter, lad se, hvad Skidt I har sat sammen.“ — En Stump af en af disse poetiske Udgydelser:

„Ved Bordet sidder en ung Student,
kun søvngt brænder hans Lampe,
tungsindig har han sit Øje vendt
mod Pibens hvirvlende Dampe.“

Weyse gav sig da til at spille, undertiden kunde han sætte Melodier til disse Sager, og ofte øvede han sin Kritik ved at sætte muntre Melodier paa de højtravende og smeltende Toner til de gemytlige. Han gnavede ogsaa til Tider over den danske Digterkonge Adam Øhlenschlæger, hvis Poesier han fik til Opgave at sætte Musik til. Den Slags, sagde han, kunde han selv lave meget bedre end Øhlenschlæger. Vel bekendt og optaget blandt hans Romancer er den Parodi, han lavede paa Digterkongens Operasange:

„Signelil sad i Kakkellovnskrog,
Taarerne runde saa stride,
Moderen stod med en nyttig Bog
trolig ved Datterens Side.“

Signelil var meget syg, nylig havde hun barslet, Moderen lavede da en Barselgrød til hende, der smagte hende saa vel, at hun „spiste det hele Fad, sank saa i Dødens Arme. Himmelen sig forbarme“. Moderen af Skræk fik Apopleksi, og:

„Rædsomt Uglerne tude!!! —
Hermed er Visen ude.“

Undertiden fantaserede han paa Klaveret, og det var vidunderligt at høre paa, men det kunde hænde, at han blev ved saa længe, at de unge Mennesker tabte Taalmodigheden; og allerbedst som han spillede og med hæs Stemme sang, kunde en af dem luske sig til at faa den store grønne Papegøje til at vræle arrigt ved pludselig at trække den i Halen. Saa endte Weyse ogsaa sin Sang med et arrigt Vræl; thi Poppedreng var nok den Skabning, som han elskede højest paa Jorden. Den sad bestandig paa hans Skulder, og saasom den ikke kunde læres til gode Manerer, havde Komponisten til Stadighed et Stykke Voksdug af Form som en Hagesmæk hængende ned ad Ryggen.

Da *Theodor Hansen* var oppe til teologisk Embeds-eksamen, kom en Ven af ham op til Weyse og bad ham om at lave en Vise, der kunde synges til et lille Sold, de vilde gøre for ham mellem den skriftlige og mundtlige Eksamen. „Er De gal Mand?“ lød Svaret, „er det en Tid at komme med sligt Forlangende til mig, som aldrig har givet mig af med at digte Lejlighedsange.“ „Aa, De kan nok i en Fart smøre en Vise op til en af Deres egne muntre Melodier, f. Eks. „Vil du være stærk og fri“. Dermed gik han sin Vej. Da Vennen var gaaet, tænkte Weyse: „Man kan dog prøve ad! Probiren ist ja keine Kunst; gehts nicht, eh bien! so ist die Müh' umsonst.“ — Og saa satte han Lampen paa Bordet og se: „Som Olie flød Rimene ud af Pennen paa Papiret; eins, zwei, drei, var Visen færdig og lyder som saa:

(Mel.: Vil du være stærk og fri.)

Kan du, Ven, Geografi,
sig, hvor ligger *Aastrup*?
Det er *Glostrup* langt forbi,
ja, selv *Højetaastrup*.

Balders Brønd, ja længer end,
Hedens Hus behænde,
Roskild selv. — Enfin, min Ven,
 tæt ved Verdens Ende.

Der for fem og tyve Aar
 var stor Fryd og Gammen,
 slagtet blev hvert Lam og Faar,
 Høns og Gæs tilsammen.
 Der blev lavet Risengrød,
 Svinesteg med mere,
 mangan Kage sukkersød —
 Drengens Daab til Ære.

Døbt blev Drengen, spiste, drak,
 til en Laban vokste,
 spilled Kegler, Klink og Skak,
 stundom og sig bokste.
 Gik i Skole, blev Student,
 Eksersitsen lærte.
 Kort: Ej siges kan paa Prent,
 hvad han alt præsterte.

Nu med Laud er Attestats
 skriftlig absolveret;
 han til mundtlig Snakkerads
 Mandag er citeret,
 og da han kan dit og dat
 og har Mod, den gæve,
 blir han snart Laudkandidat.
 Vivat! Han skal leve!"

„Selskabet belønnede den undseelige Digter med et opmuntrende Bifald og drak hans Skaal“, slutter Weyse det Brev, hvori han fortæller om Festen for hans Plejesøn, Theodor Hansen. Denne blev senere Adjunkt i Sorø og knyttet til Sorø Akademi i en længere Aarrække. Han døde i Odense hos sin Svigersøn, Sagfører *Godskesen*, hvor han boede, efter at han havde faaet sin Afsked fra Akademiet.

Kofoed Hansen blev Præst i Sønderjylland og Provst for Haderslev Provsti. Han blev afsat af Prøjserne i 1664, blev senere Præst i Thoreby paa Lolland og Stiftsprovst over Lolland-Falster. I 1884 nedlagde han sit Embede og tog Bolig i København, hvor han mere og mere nærmede sig Romerkirken, indtil han i 1887 blev optaget i den.

Præsten i Soderup, *Henning Jensen*, havde været Lærer hos Grevens paa Tølløsegaard og fik Embedet i en meget ung Alder 1802. En stor Børneflokk voksede op i Præstegaarden, og de kom meget sammen med Forpagteren paa Aastrup, der havde jævndrende Børn. Den ældste Datter, *Else Kathrine* — „*Jomfru Trine*“ kaldet — f. 1804, var huslig og styrede Husvæsenet i Præstegaarden efter sin Moders Død, hun blev aldrig gift. Efter Faderens Død kom hun i Huset hos sin yngste Søster, *Marie*, og døde i *Fodby* Præstegaard 4. Decbr. 1884, hun blev begravet paa Soderup Kirkegaard af sin Brodersøn, *Henning Jensen*, som den Gang var Præst i *Stenmagle*.

Jens Christian Jensen, f. 1806, er næppe kommet meget i Forvaltergaarden, han var nemlig baade udklækket og flyvefærdig, før Holtzendorffs Døtre blev voksne. Han blev gift med Forpagter Niels Hansens ældste Datter og blev 1846 Præst i *Ousted*.

Thomasine Jensen, f. 1808, var derimod Veninde med Døtrene i Forvaltergaarden, skønt hun var en Del ældre. Hendes Død 29. Marts 1839 har sikkert gjort et stærkt Indtryk paa hendes unge Veninder saavel som i hendes Hjem. De faa Ord, der staar paa hendes Gravsten paa Soderup Kirkegaard: „*Ej tabt, men gaaet forud*“, giver en lille Forestilling om det Spor, hendes Liv har efterladt. En af Broderens Døtre blev opkaldt efter hende.

Peter Jensen, f. 1812, Carolines jævnaldrende, var ikke nogen Bogorm. Hans Fader gav ham kun Karakteren „god“ for Kundskab og Opførsel, da han gik til Konfirmationsforberedelse, medens *Caroline H.* fik „særdeles god“ og *Marie H.* „meget god“. Han blev dog Student og kom i Huset hos Weyse. Senere blev han Landmand.

Marie Jensen, f. 1816, Marie H.s jævnaldrende, blev gift med cand. fil. *Johan Christian Bartholin*, som var Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn. Dette Ægteskab var ikke lykkeligt. Bartholin brugte for mange Penge, og Svigerfaderen maatte tilsidst holde op med at støtte ham, og for at Datteren ikke skulde komme til at lide Nød, tog han hende og hendes lille Søn, *Casper B.*, til sig i Soderup Præstegaard. Da Pastor Jensen blev ældre og fik *E. Mackeprang* til Kapellan, kom denne til at synes om Marie og giftede sig med hende 1861. Han blev Sognepræst i *Buttrup* og *Tudse*, senere i *Fodby*.

Den 12. Juni 1848 holdt *Johan Lange* Bryllup med *Marie Holtzendorff* og kom til at bo i København, først som Manuduktør, senere som Præst ved Abel Katrines Stiftelse. Aaret efter, 25. November 1849, døde *Madam Holtzendorff*, og nu opløstes Hjemmet i *Kvarmløse*. *Caroline* kom i Huset hos Godsforvalter *Torst* paa *Løvenborg*, hvis Kone var svag, og hvis 6 smaa Børn trængte til Tilsyn. I Julen 1855 passede *Caroline H.* de smaa, medens Forældrene og den ældste Søn var paa Besøg hos *Provst Neergaard* i *Faxe* Præstegaard. Provsten var en Broder til Fru *Torst*. Da Forpagteren og hans Søn kom tilbage fra dette Besøg og fortalte den 8-aarige *Christian Torst*, at hans Moder var død dernede og begravet paa *Faxe Kirkegaard*, forstod denne jo ikke rigtig, hvad der var

sket, men da Caroline tog ham i Favn og lovede ham at være ham i Moders Sted, forstod han, at dette var Kærlighed, og hun var ham virkelig i Moders Sted til sin Dødsdag. Aaret efter kom Drengen i Roskilde Latinskole, og i de 10 Aar, han gik der, til han blev Student, tilbragte han jo kun Ferierne i Hjemmet, men han mærkede godt, at han var hendes Kæledægge, og han ærede og elskede hende som en Moder. Hun

Fig. 5. Thor Lange.

havde, Aaret før han blev Student, faaet en lille Svulst paa Halsen, som stadig voksede. Da han sidste Gang saa hende paa Kommunehospitalet, var den saa stor som et Hønseæg, og kort Tid efter døde hun af Kræften. Hun blev begravet paa Soderup Kirkegaard 9. August 1867 af Pastor Mackeprang fra Buttrup.

Søsteren *Marie* levede med sin Mand *Johan Lange* i København. De havde 4 Børn, hvoraf den senere Digter og Statsraad i Rusland *Thor Lange* var den ældste, f. 1851. Johan Lange var Præst og Sjæle-

sørger med Liv og Sjæl. Han var stærkt paavirket af *Søren Kierkegaard* og var en af de faa, som maa kaldes hans Tilhængere, han var ogsaa en af de endnu færre, som fik Adgang til ham under hans sidste Sygdom. Han stod ved hans Dødsleje og henvendte et hjerteligt Ord til ham, der blev besvaret med et venligt Haandtryk.

Marie havde noget vist lyst og mildt ved sig og gjaldt for at være meget smuk. Det var kun et meget lille Embede, Lange havde, og da der kom flere Børn, begyndte det at knibe med at faa Pengene til at slaa til. En Gang sagde han med sit ejendommelige Lune i en fortrolig Vennekreds: „Man siger, at Præstesækken bliver aldrig fuld, og jeg vil gerne tro det, for der har aldrig været noget i min.“ Dog kunde han ikke faa sig til at søge noget andet Embede.

I Forsommeren 1864 begyndte den Sygdom at udvikle sig, der efterhaanden fortærede hans Livskraft, indtil han bukkede under for den. Hvad der fremskyndede hans Død, var, at han ikke vilde høre noget om at skaane sig og søge Hjælp hos andre i sin anstrængende Gerning. Det var 1. Juledag, at en Kusk, som skulde køre ham den lange Vej til Abel Katrines Stiftelse, udeblev. Han gik da, skønt Vejret var meget raat. Han kom jo en Del for sent, skønt han skyndte sig, det bedste han kunde. Nu tiltalte han den ventende Menighed med følgende Ord: „Det klinger noget prosaisk paa en Juledag at maatte gøre Undskyldning for sin Menighed og lade den vente, men der er en Droskekusk, som har narret mig.“ Derpaa gik han paa sædvanlig Vis til sin Gerning. Det blev den sidste Gang, han prædikede. Han døde 18. April 1865, kun 51 Aar gammel.

Nogle Gange foretog Marie med sin Mand og

Børn en Tur ud til *Caroline* paa Løvenborg. Den Gang var der ingen Jernbane fra Roskilde til Holbæk, hvorfor Turen fra Roskilde maatte gaa pr. Vogn. Bedsteforældrenes Gravsted paa Soderup Kirkegaard

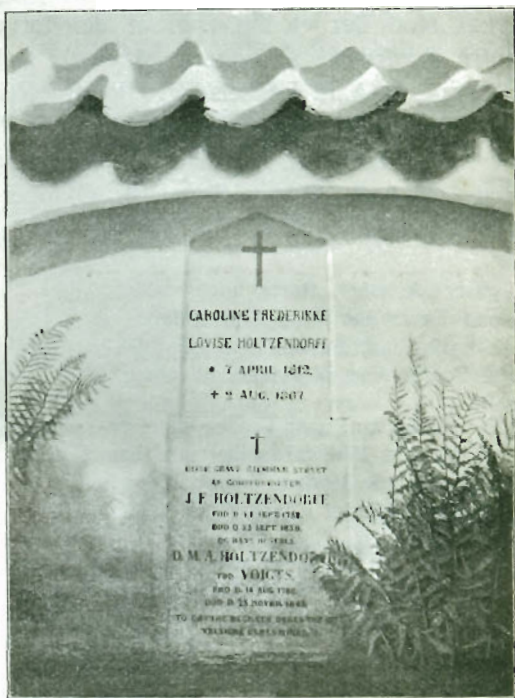

Fig. 6. Mindetavlerne over Holtzendorffs paa Soderup Kirkegaard.

Efter et Fotografi, taget paa Stedet i 1914.

besøgte, Bondemanden *Hans Knudsen* i Kvarmløse, en Søn af Knud Rasmussen, som nu havde en Gaard i Byen, var man inde hos, et Besøg aflagdes i Forvaltergaarden, hvor en lille Kvist fra et Lysthus i Haven medbragtes som en Erindring om det gamle

Hjem. Videre gik Turen til Tante Caroline paa Løvenborg. Thor Lange har i sin Skitse „Alvilda“ skildret Løvenborg og ogsaa omtalt Tante Caroline.

Marie Lange havde et blaåt Syskrin, hvori der i mange Aar laa et Papir med udhugget Kniplingsrand. Paa Papiret stod der et lille Digt af den forhen omtalte Jomfru *Frederikke Reingaard*, skrevet i Anledning af Thor Langes 1-Aars Fødselsdag. Jomfru Reingaard havde et Konditori i Sorø, hun var født i S. Jernløse 12. April 1807, Datter af Kapellan i S. Jernløse *Jørgen Reingaard*, og hun døde i Sorø 14. Oktober 1896. Digtet lød saaledes:

„Vær lykønsket, Marie, unge, milde,
paa *Thors* den første Fødselsdag.
Lyksalig han, der endnu er saa lille,
at Verden kun er Moders Favnetag.

O, maatte han, naar Freden snart er svunden,
og Verdens Vildskab spiller med ham Boldt,
i Mindet føle Moders Kys paa Munden,
da bliver Hjertet i ham aldrig koldt.

Da skal, om end hans svage Fod maa glide,
thi ak! paa Jord vi gør kun Fald paa Fald,
han se sin Barndoms Engel ved sin Side,
og Himlen da han aaben finde skal.“

Det var først et Par Aar efter sin Bedstemoder Holtzendorffs Død, at Thor Lange blev født, saa han har ikke været i Hjemmet i Kvarmløse, medens det var hans Mødrenehjem, men han har ofte hørt det omtale af sine Forældre, og det var ham, der blev Anledning til, at jeg søgte at skaffe mig Oplysninger om det; han bad mig nemlig hjælpe sig til at faa Bedsteforældrenes og hans Tante Carolines Gravsted paa Soderup Kirkegaard holdt vedlige. Dette lod sig

imidlertid ikke gøre, da Gravstedet var givet til en anden Familie, da der var gaaet 20 Aar efter, at det sidste Lig var nedlagt der. Ved et Tilfælde fandt jeg imidlertid Gravstenen over Bedsteforældrene, en Marmorplade, som var bleven bragt til Aastrup og der havde fundet praktisk Anvendelse i et Komfur, der var indrettet til en Frøken *Christensen*, som i mange Aar boede ganske alene paa det øde Slot. Nu var Komfuret revet ned, og Gravstenen blev udleveret og er bleven indsat i Kirkegaardsmuren ikke langt fra det Sted, hvor Graven var, og en ny Plade har Thor Lange ladet indsætte over hans Tante Caroline.

Kilderne til ovenstaaende Oplysninger er især Breve fra Thor Lange, Biskop Christen Møller, Mag. sci. C. Bartholin, Proprietær C. Torst fra Kaltetredgaarden o. fl. Endvidere forskellige Kirkebogsoplysninger og af trykte Bøger Koføed Hansens „Prædikener af J. N. Lange med *Forord*“, A. P. Berggreen: „C. E. F. Weysses Biografi“ og Thor Lange: „Skitser og Fantasier“. Endvidere mundtlige Meddelelser af Niels Pedersen, som nu har sin Faders Boelssted, og Søren Andersen, hvis Moder var en Datter af Knud Rasmussen.